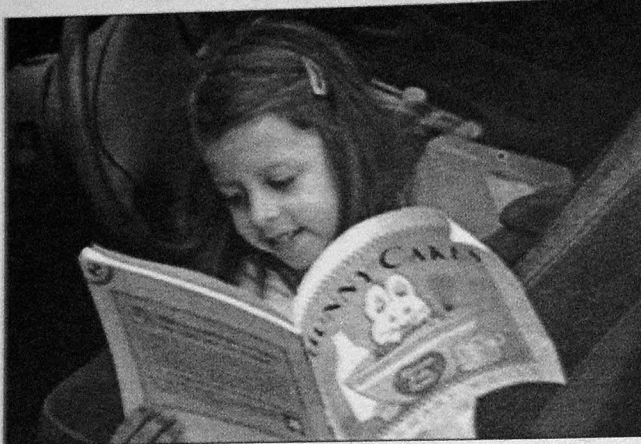

Uşaq mətbuatı: nə var, nə yox?

Azərbaycan uşaq mətbuatı XX əsrin əvvəllərində formalaşmağa başlamış, dövrümüzdə qədər böyük bir inkişaf yolu keçmişdir. Vaxtilə bu mətbuat gənc nəslin tərbiyasında mühüm rol oynamışdır. Bəs bu gün necə, uşaq mətbuatı bu funksiyanı necə yerinə yetirir. Bu barədə həmsöhbətlərim gənc «Göyərçin» jurnalının redaktoru Rafiq Yusifov, «Günəş» jurnalının redaktoru Vasif Quliyev və «Savalan» qəzetinin redaktoru Eldar Əliyev oldu.

1996-cı ildən «Göyərçin» jurnalına rəhbərlik edən Rafiq müəllim uşaqların sevimli olan bu dərginin 1958-ci ildən nəşr olunduğunu bildirdi. Uşaq mətbuatının cəmiyyətdə rolu barəsində sualına isə belə cavab verdi:

- Uşaq mətbuatı spesifikliyi ilə səciyyələnir və pedaqoji yönümlüdür. Onun qarşısında təkə informasiya vermək deyil, yeni nəslin tərbiyəsi kimi mühüm məsələ dayanır. Uşaqların təbiətə, dünyaya, insanlara münasibətlərinin formalaşmasında, əxlaq qaydalarının öyrənilməsində uşaq mətbuatı əvəz olunmaz rola malikdir.

- «Göyərçin» jurnalının fərqliliyi nədədir?

- «Göyərçin» ədəbi-bədii jurnalıdır. Burada Azərbaycan və dünya xalqlarının nağılları, uşaq yazıçılarının əsərləri, folklor nümunələri olan tapmacalar, nağıllar, hikmətli sözlər nəşr edilir. Eyni zamanda uşaqların fərdi yaradıcılıqlarına da yer verilir. Bundan başqa, Azər-

baycan təbiəti, yurdumuzun çayları, ulu yurd yerlərimiz, xalqımızın igid oğulları haqqında uşaqlara lazımı məlumatlar verilir. «Göyərçin»-dən əlifbadan sonra ikinci dərəcəli kimi də istifadə etmək olar. Çünki jurnalda çap olunan materialardan dərslərin tərtibində də istifadə olunur. Jurnal əsasən I-IV sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulub.

- Uşaq mətbuatının bugünkü vəziyyəti sizi qane edir?

- Qənaətbəxş hesab etmək olar.

- Mütəxəssis problemi var?

- Bəli.

- Səbəb nədir?

- Uşaq jurnalında işləmək üçün gərək uşaqların psixologiyasını, yaş xüsusiyyətlərini yaxşı biləsən, bir sözlə, pedaqoq olasan. Ona görə də bu sahədə işləmək çətinidir.

- Müasir uşaq yazarlarından kimlərin yaradıcılığını uğurlu sayırırsınız?

- Bu sırada Sevinc Nurun, Aygün Bünyadzadənin, Qəşəm İsabəylinin, Ələmdar Quluzadənin adını çəkə biləm.

- «Göyərçin»-in uğurlu layihələrindən biri jurnalda rəsəmləşdirilmiş işinin səviyyəsinin yüksəkliyi, digəri isə silsilə nağıllar kitablarının nəşridir. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

- «Göyərçin» jurnalı yarandığı gündən burada böyük rəsəmlər çalışmışlar. Yaşı nəsildən Yusif Hüseynov, Davud Kazimov, Rasim Babayevin, gənc nəsildən Ayten Şirzadə, Günel Hüseynova, Afət Məhdiyev və başqalarının adını çəkmək olar. Uşaqları da bu sahəyə maraqlandıрмаq üçün hər nömrədə onların çəkdiyi şəkillərə də yer verilir. İkinci məsələyə gəldikdə isə, bu günə kimi «Səhrli üzük», «İlahi qazlar», «Meymunlar ölkəsi», «Namuslu oğru» və s. nağıllar kitabları balaca oxucuların ixtiyarına verilib. «Göyərçin» eyni zamanda fəsilərlə bağlı «Zamanın qatırı», yol hərəkəti qaydaları haqqında «Yollar», təqvimdə olan əlamətdar günlərə aid «Günlərimiz, aylarımız», dilimiz haqqında «Ana dilimiz» kimi maraqlı dərgilərlə balaca dostlarımızın görüşünə gəlmişdir.

- Hansı çətinliklərlə qarşılaşırsınız?

- Birincisi, abunə problemdir. Əvvəllər jurnalımız çox böyük tirajla çap olunurdusa, indi az tirajla çıxır.

- Tələbat niyə azdır?

- Nə valideynlər, nə də müəllimlər uşaqları bu cür jurnalları almağa yönəlmirlər. Təbliğat azdır.

- Problemin həlli yolunu nədə görürsünüz?

- Yalnız maarifləndirmədə. Əgər televiziya kanallarımız şou-

proqramların vaxtından 10 dəqiqələrini bu məsələyə həsr etsələr, yaxşı nəticə əldə etmək olar.

- «Günəş» jurnalının redaktoru Vasif Quliyev də uşaq mətbuatı ilə bağlı fikirlərini bizimlə bölüşdü.

- Vasif müəllim, siz də abunə problemi ilə qarşılaşırsınız?

- Əlbəttə. Jurnalımızı çox çətinliklə satırıq. Nə şəhər, nə də rayon məktəbləri abunə yazılırlar. Jurnal 1994-cü ildən satışa verilir. Hal-hazırda dost-tanışın köməyi ilə az sayda abunəçilərimiz var. Çox təəssüf ki, valideynlər uşaq jurnallarına maraqlı deyillər.

Əvvəl «Pioner», indi isə «Savalan» adı altında çıxan uşaq qəzetinin redaktoru Elşad Əliyev isə dedi: «Biz ancaq uşaqların maraqlarından çıxış edirik. Jurnalımız əsasən IV-IX sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulub. Problemlərə gəldikdə isə, bunlar əsasən abunə və çap problemləridir. Əfsuslar olsun ki, bizdə hələ abunə işi lazımı səviyyədə formalaşmayıb. Biz uşaqlarımıza qəzet və jurnalları bir növ məcburi oxutmalıyıq. Məktəblərdə də bu qəzet və jurnallardan əlavə vəsait kimi istifadə olumalıdır.

- Uşaq qəzetinin reklama ehtiyacı var?

- Qətiyyətlə. Hər şeyin kommersiya dövrünə qədəm qoyduğu bir vaxtda uşaq mətbuatının buna ehtiyacı yoxdur.

- Ən çox nəyə ehtiyacınız var?

- Uşaqlarla ünsiyyətə. Onlar mütəmadi olaraq öz istək və arzularını qəzetimizə yazıb göndərməlidirlər. Uşaqlar mətbuatı ünsiyyət qurmağı öyrənməlidirlər.

Sevinc Asifqov
Azərbaycan Müəllimlər
İnstitutunun III kurs tələbəsi

Bəşər mədəniyyətinə böyük töhfələr vermiş, Azərbaycan xalqının yadda qalan və ən qədim mərasimlərindən biri də toy və düyünlərdir. Toy-düyün iki sevan qəlbini ülvə məhəbbət hissələrinin birləşmə təntənəsidir. Ulu babalarımızdan zaman-zaman bizə gəlib çatan, milli adət və ənənələrimizə söykənən toylarımız inkişaf etmiş, dövrünə görə dəyişmiş, yeniliklərlə zənginləşmişdir. Məlumdur ki, xalqımız böyük, zəngin xarakterə malik olan mədəni irsini əsrlər boyu yaşada - yaşada yad ünsürlərdən qoruyaraq bizə ərnağan etmiş, əmanət vermişlər. Ancaq itirdiklərimiz də az deyildir. Gəlin, açıq danışaq. Güzəllik mərasimlərimiz olan toy-düyünlərimizə, özge mədəniyyətlərin yüngül, bayağı ünsürləri qatılıb.

ve bir neçə muğam ustasını da dəvət edirlər. Sual olunur, nişan və toy mərasimləri üçün bu qəder xərç çəkməyə dəyərmi?

«Palaza bürün, elhen sürün» mənəviyyatımızın qayesinə çevrilən bu məsələ xatırlamaq yerinə düşərdi. Belə mərasimlərdən sonra toy sahibləri lazımsız borca düşməklə, maddi və mənəvi problemlərlə üzləşirlər. Təcürbemiz və müşahidələrimiz göstərir ki, dedələrimizin və nənelərimizin bizə əmanət

mağımızın acı nəticəsidir ki, bundan mehərrətə istifadə edən mənfur ermənilər bir sıra xalq məhnlərini, rəqslərini, oyun havalarını öz adlarına çıxırırlar. Keçmişimizi unudub toylarımıza «müasirlik» donu geydirmək istəyənlər unutmalıdırlar ki, milli adət-ənənələrimizə «yamaq» vurmaq olmaz.

Bir neçə kəlmə də yeni ailə qurmuş gənclərə cəhiz vermək adəti haqqında öz danışmaq istəyənlər. Əlbəttə, bu adət lap qədim zamanlardan Azərbaycanda mövcuddur. Cəhiz yenidən qurulan ailəyə yardım məqsədilə həm oğlan, həm də qız tərəfindən verilən borc kimi qəbul edilir. İndi isə fərqlidir. Cəhiz özünü göstərmə, ucuz rəqabət, reklam vasitəsinə çevrilib. Cəhiz verən ailə qarşı tərəfə özünün varlı olduğunu göstərmək istəyir. Məhəbbət ülvə, təmiz otub və yaş götürmədiyi kimi, toylarımız da şöhrətpərəstlik, lovgalıq götürmür. Əsas qayəsi ülvə sevgidən, paklıqdan yoxrulan Azərbaycan toyu keçmişimizdən bizə miras qalan zəngin bir mənəvi xəzinədir. Elə isə gəlin bu mənəvi xəzinədən milli adət-ənənələrimizə uyğun şəkildə istifadə edək.

Nizami Rəhimov,
Naxçıvan Dövlət Tarix
Muzeyinin direktoru

Toy olsun, lakin...

Tarixin dərinliklərindən gələn mənəvi dəyərlərimizi özündə birləşdirən milli toylarımız, bir sıra ali dəyərlərinə görə, başqa xalqların toy mərasimlərindən köklü surətdə fərqlənir. Ona görə ki, babalarımız və nənelərimiz Azərbaycan toyuna zəngin mənəvi xəzinə kimi baxıblar. Bu mənada toylara, təkə iki gəncin evlilik, iki ailənin qohumluq, bir obanın, bir kəndin el şənliyi kimi baxmaq düzgün olmazdı. Əslində toy daha geniş məfhumdur.

Xalq dastanlarından, nağıl və rəvayətlərdən məlumdur ki, 300 il bundan əvvəl toylar (bəylərin və zəngin adamların toyları) 40 gün 40 gecə davam edərdi. Sonralar toyların müddəti 7 günə,

ötən əsrin axırlarında isə 3 günə endirildi. Hazırda isə üç günlük toylar, bir günlük və ya 4-5 saat müddətə endirilib. Bu çox təqdire layiq haldır.

Əsas təmiz sevgidən, ülvə məhəbbətdən bəhrələnmək üçün gəncin toy mərasimi - qız bəyənmədən tutmuş, elçilik, bəlgəvermə, nişanqoyma, xonça aparma, paltarbiçmə, xınayaxma, kəbin kəsdirmə, qız toyu, oğlan toyu və qonaq çağırma kimi uzun bir prosesdən keçir.

Toyun ən mürəkkəb və çətin anı elçilikdir. Bu məsuliyyətlə iş el içində hörmətli olan aqsaqqallara və ağbırçklərə həvalə olunur.

Əvvəl elçiliyə bir nəfər aqsaqqal və bir nəfər ağbır-

çək gərdi. İndi isə elçiliyə, xüsusən nişanqoymaya bir toyun adamını yığıb aparırlar. Acınacaqlı hal odur ki, bu ağır, mürəkkəb, xoşniyyətli mərasimlərə, «ağsaqqallıq və ağbırçklilik» edənələr cavan oğlan və qızlar olurlar. İrad tutanlara da deyirlər ki, indi dövrən dəyişib, biz nə vaxta kimi köhnə adət-ənənələrin quluna çevriləcəyik. Toy mərasimlərimizin ayrı-ayrı mərhələlərini «köhnəlik donu» geydiren bu cür erköyün cavanlarımızın «məsləhəti» ilə oturub-duran qız evi elçiliyə, nişan gələn çoxsaylı oğlan tənəfi üçün zəngin süfrə açmalı olur. Süfrəyə cürbəcür içkidlən tutmuş, hər cür nəznemət düzülür. Nəticədə təməli bir stəkan şirin çayla

qoyulmalı olan bu mərasim, öz əhəmiyyətini itirərək, yemək - içmək və ya bir-birinə tərifli tostlar demək məclisinə çevrilir. Qeyd etmək lazımdır ki, gəlinin bəzədilməsi, saçının yığılması, onun gül buketi, maşının tutulması və bəzədilməsi hər yerdə ucuz başa gəlir. Sual olunur? Belə məqamları sadə şəraitdə, yaxınlarının, doğmalarının arasında həll etmək olarmı? Əlbəttə, olar.

Bu bir həqiqətdir ki, indi toylarımızın əksəriyyəti restoran və şadlıq evlərində keçirilir. Hələ toylar bir yana qalsın, bəziləri ad günlerini, nişan mərasimlərini öz doğma evlərində deyil, şadlıq evlərində keçirməyi üstün tuturlar. Həm də bu mərasimlərə tanınmış musiqiçilər

buraxdığı adət və ənənələrimiz öz sərhəddindən kənarə çıxır.

Toylarımızda ürekbənlənən səbəblərdən biri də bəylə gəlinin, eləcə də onların dost-tanışlarının, yaxın qohum-əqrəbasının kütləvi şəkildə «dans» oynamasıdır. Yaxud toylarda şampən partlatmaq, qədəhlərə süzlülmüş şərabı bəylə gəlinin toqquşdurub içməli kimi milli mənəvi dəyərlərimizə yad olan hərəkətlər təəssüf doğurur.

Toylarımızda özge məhənlərə və rəqslərə maraqlı göstərmək pis haldır. Təəssüf və çox təəssüf ki, son vaxtlar adət və ənənələrimizə «köhnəlik damğası» vur-